

НАСТАВА ГРАМАТИКЕ: ЈЕДНО ПУТОВАЊЕ ЗА УЧЕНИКЕ И НАСТАВНИКЕ

Jeremy Harmer,
»Teaching and Learning« Grammar,
Longman, London, 1997.

Књига *Teaching and Learning Grammar* Дџеремја Хармера представља најприступачнију, најконцизнију и најпрактичнију књигу о томе шта граматика јесте и како је презентовати онима који уче енглески као страни језик за коју аутор ових редова зна. Намењена је наставницима енглеског језика који раде у условима са ограниченим могућностима и буџетом. Због тога, али и због практичних одговора на питања у вези са тим шта граматика јесте и како је презентовати, представља заиста добар избор за све оне који желе да уживају у свом послу и свесно делају оправдано очекујући резултате.

1.

What is grammar and the role of grammar in language teaching

Свако од нас се запитао барем неколико пута током студија, а нарочито на почетку своје предавачке каријере, шта је то граматика, који је елементи чине, и како, када и колико је укључити у наставу. Ако основношколцима и средњошколцима поменете саму реч, угледаћете многа намрштена, па и уплашена лица. Рећи ће вам да је досадна, тешка, несхватљива, збуњујућа, апстрактна...

Хармер користи изузетну дефиницију граматике која, ако је усвојимо, може да промени наше гледање на наставу енглеског језика и умногоме је побољша: »The **study** and **practice** of the **rules** by which words change their forms and are combined into sentences« (The Longman Dictionary of Contem-

porary English). У многим школама у Србији деценијама је била пракса да се граматика учи (study), али не и вежба (practice) односно користи у пракси, барем не на онај начин на који мисли Хармер. У пракси се подразумевао једино drill као врста вежбе.

Хармер разликује две врсте предавања граматике: **covert grammar teaching i overt grammar teaching**. Први тип подучавања, за сада тако редак у нашим школама, подразумева да ученици уз помоћ наставника **усвајају и/или увежбавају** неке сегменте језика, али им се свесно не скреће пажња на граматичка правила. Други тип подучавања подразумева да наставник пружа чињенице и објашњења о граматичким правилима и да се све информације презентују отворено. И један и други тип подучавања морају наћи место у настави енглеског као страног језика, сматра Хармер, а о вредностима оба типа предавању граматике биће речи у даљем тексту.

Ако наставник жели да постигне циљ да ученици »заиста знају енглески језик« (како то дефинишу родитељи), важно је да научи ученике да буду у стању да показују правилну употребу језика, а не само знања о граматичким правилима. Један од начина да се то постигне је усвајање **комуникативног метода** подучавања. Основу комуникативног метода чине комуникативне активности (communicative activities) чија је предност да су: »usually enjoyable; they give students a chance to use their language; they allow both students and teachers to see how well the students are doing in their language learning; and they give a break from the normal teacher–student arrangement of the classroom.« (стр. 6) Вредности и предности ових активности су, како је горе наведено, огромне и огледају се на више планова. Овде ћу се осврнути само на оно што је мени, као наставнику, дошло као огромно олакшање када сам почела да користим комуникативни метод и комуникативне активности, а то је могућност да се реално и недвосмислено објективно сагледа шта су и у којој мери ученици усвојили и које проблеме имају у учењу. То је утицало на даљи ток наставе, гледано и краткорочно и дугорочно. Раскорак између очекивања шта ученици треба да знају и шта су заиста научили као резултат употребе овог метода био је далеко мањи него онај који је постојао док сам користила неку варијанту граматичко–преводног метода или док сам се сећала фиајска својих наставника када су га користили.

2. Identifying grammar: problems and solutions

Један од разлога зашто граматiku доживљавају као тешку и компликовану је тај што они који уче страни језик наилазе на низ проблема зато што се сусрећу са:

1. сукобљавањем форме и значења;
2. сличностима и разликама између матерњег језика ученика и страног језика који уче;
3. различитим изузецима и компликацијама од којих »пате« сви језици.

Ако утврдимо да у енглеском језику исти граматички облик има више различитих значења, као и да иста или приближно иста значења можемо изразити на много различитих начина, постаје јасно зашто граматика ученицима делује збуњујуће и тешко. Наставници, са са своје стране, суочавају са још тежим задатком: »Teachers have to make decisions about what structure (the form) to teach and what use (function) the structure is put to... When we introduce a **new piece of grammar we must teach** not only the form, but also one of **its functions**, and not only the meaning but also **its use**«. Чињеница да наставници могу и треба да предвиде, одаберу и у своју презентацију укључе случајеве употребе одређене структуре са одређеним (једним) значењем, учиниће њихову наставу плодносном, успешном и занимљивом.

Хармер нуди занимљиве начине превазилажења горе наведених проблема у наставку своје књиге.

3.

Presenting grammatical items

Можда највреднији део књиге, за оне који су у недоумици како да предоче ученицима градиво на комуникативан начин, јесте поглавље *Presenting grammatical items*. Хармер најпре дефинише појам презентације: »...the **stage at which students are introduced to the form, meaning and use** of a new piece of language.« Вреди истаћи да аутор подразумева одвојене кораке које наставник предузима како би сваки понаособ, од три горе поменутог сегмента презентације, био јасан ученицима.

Оно што се у нашим школама до сада ретко виђало јесу за наставника свесни кораци, у којима донекле одвојено посвећује време и снагу презентацији форме и значења, а о смислено испланираним вежбама употребе да не говоримо. Презентација се најчешће завршава после излагања у коме се комбиновано објашњавају форма и значење. Резултати су очекивани: конфузија у главама ученика, отпор према граматички и учењу језика уопште, као и став да је граматика тешка, досадна и збуњујућа.

Сем тога, Хармер истиче важност **персонализације**: »At the presentation stage, students learn the grammar that they will need for their most important experience of the new language— applying it to themselves. We call this experience personalisation: this is the stage at which students use a new piece of grammar to say things that really mean something to them.« (стр. 17) То је још једна разликовна карактеристика комуникативног метода. Сами ученици са својим искуством и особинама представљају неисцрпан извор података који се могу употребити у настави. Тиме је она неупоредиво занимљивија.

Које су онда карактеристике добре презентације? Хармер наводи неколико елемената. Добра презентација мора бити:

а) јасна, тј. ученици не смеју имати потешкоћа приликом разумевања ситуација или значења нових граматичких партија;

- б) **ефикасна**, тј. циљ наставника је да што пре стигне до фазе персонализације када ученици употребљавају нови »језик«;
- в) **живахна и занимљива**, а то подразумева да ће ученици бити укључени у презентацију и заинтересовани ако им на занимљив начин представимо добру ситуацију;
- г) **прикладна**, тј. да се презентује она форма и значење које заиста желимо да ученици науче односно да ситуација буде добро и прикладно средство за презентацију значења и употребе;
- д) **продуктивна**, тј. да ситуација коју наставник уводи пружи ученицима могућност да прозведу бројне реченице и / или питања користећи нови »језик.«

Хармер даље илуструје горње карактеристике са неколико врста презентације објашњавајући поступак за сваку понаособ. Поглавље о презентацији садржи и примере које још отворене технике наставник може да употреби при презентацији граматике. Аутор нуди више веома занимљивих техника, а ја ћу само навести своје фаворите **modelling, time lines i fingers** (стр. 24–27)

4. Discovery techniques

Технике открића / откривања јесу оне: »where students are given examples of language and told to find out how they work – *to discover* the grammar rules rather than be told them.« (стр. 29) Најједноставније речено, ученици се сусрећу са новим »језиком« пре но што им он буде презентован. И док ученици крче пут кроз понуђене информације и решавају проблем пред собом, истовремено откривају како се у тексту користи граматика и при том усвајају граматичка правила. Предности оваквог приступа су огромне и многоструке: укључивање ученика у процес закључивања доводи до њихове потпуне концентрације, а истовремено користе и своје когнитивне способности. Сем тога, овакав приступ је у већој мери student-centred: »... it is not just the teacher telling the students what grammar is. They actually discover it for themselves.« (стр. 29)

Наравно, није могуће ни корисно употребљавати технике откривања у свим приликама. Штавише, ова техника мора да се варира са презентацијом о којој је претходно било речи, а при којој је наставник тај који ученицима даје примере које они понављају и користе. Занимљиво је и то да уџбеници енглеског језика углавном пружају примере употребе техника откривања за средњи ниво језика (*intermediate level*), а Хармер их у својој књизи приказује на веома занимљивим примерима намењеним нижим нивоима знања језика.

У овом поглављу Хармер наводи разне врсте техника које наставник може да употреби како би ученици вежбали презентовану граматiku. Он разматра предности и мане сваке од њих. Тако познати и претерано коришћени дрил (*drill*) је само једна од техника које су овде представљене и илустроване. На супрот њему, Хармер остале технике назива интерактивним (*intractive techniques*) и истиче њихову главну предност:

»These are designed so that students work together, exchanging information in a purposeful and interesting way.« (стр. 43) Природа ових активности је таква да развијају способности сарадње међу ученицима, заинтересованости за информације и учествовања у комуникацији, а то су све стратегије неопходне за успешну употребу страног језика. Али, постоји и опасност приликом употребе оваквих техника на коју Хармер са правом указује: »However, teachers have to be sure that their students are mature enough to handle such activities and they need to be sensitive to the students' reactions to such exercises.« (стр. 47)

Примери које наводи Хармер у овом поглављу веома су занимљиви и применљиви на свакодневну ситуацију у учионици. Због јасне дефиниције појма граматика, систематичног разматрања проблема са којима се сусрећу ученици и наставници и пружања занимљивих решења, књига *Teaching and Learning Grammar* Церемија Хармера представља незаобилазан избор и део библиотекe сваког наставника енглеског језика који жели да сазна и научи основе свог посла. Писана јасним, питким и концизним стилем, пуна примера, илустрација и објашњења, приступачна је сваком наставнику, па и оном ко није расположен за дуже стручне текстове. Њену вредност поред садржаја (објашњења појмова презентације, персонализације, covert and overt grammar teaching и др.) чини и то што је јасно да иза редова стоји искусан практичар који је у стању да сагледа све елементе образовног процеса и образовне ситуације и предвиди могуће проблеме уколико се предузму или не предузму одређени кораци током тог процеса.